

УСЛОВИЯ И СРОКОВЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ПРЕДЯВЯВАНЕ НА ВЗЕМАНИЯТА В ПРОИЗВОДСТВОТО ПО НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Олег Михайлов*

Тълкуването на правните норми не може да се осъществи успешно извън контекста на обществените отношения, които те регулират. За да бъдат разбрани причините за съществуването и прилагането на института на допълнителното предявяване на вземанията в производството по несъстоятелност, следва да бъдат осмислени проблемите, породени от тези отношения.

1. Контекстът

Решението за откриване на производството по несъстоятелност (вж. чл. 630 от Търговския закон – ТЗ) предизвиква значими правни последици не само в патримониума на неплатежоспособния (респ. – свърхзадължения) длъжник, но и в патримониумите на множество трети лица. Независимо от това чия е била инициативата за откриването на производството (вж. чл. 625 във връзка с чл. 608 ТЗ) – на длъжника или на някой от неговите кредитори, това решение действа по отношение на всички (вж. чл. 630 ТЗ). Особено осезателни правни последици решението оказва върху лицата, с които длъжникът (към момента на постановяването му) се намира в едни или други правоотношения.

Възникналите естествено и спонтанно правоотношения между длъжника и неговите контрагенти са неотменна част от търговската дейност. По своята правна същност те представляват отделни, самостоятелни правоотношения. Най-често – договорни връзки. Всяко от тези правоотношения възниква на собствено правно основание, за да бъде постигната целта на търговското предприятие на длъжника. Доколкото възникването и развитието на тези правоотношения преди и извън процеса се регулират от материалноправни норми, е прието да се наричат „материалноправни“.

Предшестващият производството по несъстоятелност период обикновено бележи криза в тези отношения. Много често длъжникът престава да изпълнява задълже-

---

* Адвокат от София.

нията си по тях. Откриването на производството по несъстоятелност произтича от обстоятелството, че преобладаващата част от задълженията на търговеца по така описаните правоотношения не са и не може обективно да бъдат изпълнени. А неизпълнението на изискуеми задължения е типична проявна форма на незаконосъобразно развитие на граждански правоотношения, което се нуждае от процесуална защита. Правоимащият се е оказал лишен от престацията, която му се дължи. Неизпълнението на задължението придава на субективното материално право (притезанието) качеството на неудовлетворено притезание. Това незаконосъобразно развитие на материалните правоотношения накарва не само непосредствените субективни права на кредиторите, но и правния ред, а и установените обменни отношения. В тези случаи е необходима процесуална принуда. Тази принуда се постига в производството по несъстоятелност.

В хода на производството по несъстоятелност съдът обикновено констатира, че неизпълнението на задълженията на длъжника е функция от обективното състояние на неплатежоспособност (респ. свръхзадълженост), в които търговецът е изпаднал (вж. чл. 607а във връзка с чл. 608 и чл. 742, ал. 1 ТЗ). По тази причина към датата на решението, с което се открива производството по несъстоятелност, контрагентите на този търговец имат значителни по своята стойност и брой неудовлетворени вземания към него. С други думи, налице са нереализирани имуществени права в тежест на длъжника. Титулярите на тези права, обозначаващи в облигационното право със събирателното понятие „**вземания**“, притежават качеството на неудовлетворени кредитори на този длъжник. До датата на постановяването на решението за откриването на производството по несъстоятелност кредиторите може да са имали основание (или гола надежда) да предполагат, че длъжникът, макар и забавено, ще изпълни задълженията си. Откриването на производството слага край не само на надеждите, но и на самата възможност за доброволно изпълнение. Неудовлетворените до този момент вземания не може да бъдат погасени извън производството, независимо от съдържанието на материалното правоотношение, от което произтичат. Разпоредбата на чл. 646, ал. 1, т. 1 ТЗ императивно определя за нищожни по отношение на кредиторите на несъстоятелността изпълнените задължения, **възникнали преди датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност**. Кредиторите не разполагат и с възможността да предявят правата си в други съдебни производства извън производството по несъстоятелност. Според разпоредбата на чл. 637, ал. 6 ТЗ след откриването на производството по несъстоятелност е недопустимо образуването на нови съдебни или арбитражни производства по имуществени граждански или търговски дела срещу длъжника, освен в изрично уредените там хипотези. Разпоредбата на чл. 637, ал. 1 ТЗ постановява, че с откриването на производството по несъстоятел-

ност се спират съдебните и арбитражните производства по имуществени граждански и търговски дела срещу длъжника, с изключение на трудови спорове по парични вземания.

Следователно след датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност **вземанията на всички кредитори на длъжника може да бъдат удовлетворени само в рамките на производството по несъстоятелност, при спазване на специалните процесуални правила – чрез процеса и в хода на развитието на неговите фази.** Така правилата на несъстоятелността заменят изчерпаните материални средства за изпълнение на задълженията на неплатежоспособния (респ. свръхзадължения) длъжник към неговите кредитори.

Производството по несъстоятелност съдържа механизъм за обединяване, систематизиране и разглеждане в едно производство на всички претенции на кредиторите. То съдържа и механизъм за евентуалното им удовлетворяване от трансформираното в маса на несъстоятелността имущество на несъстоятелния. Поради това е определяно като универсално производство за принудително изпълнение. **Основният проблем, произтичащ естествено от така описания механизъм, е свързан с влиянието на отделните материални правоотношения върху развитието на производството. Особено значение придобива въпросът: възможно ли е съдържанието на материалните правоотношения между длъжника и част от неговите кредитори, и по-конкретно някое от правата на кредитор по него да окаже влияние върху цялостното развитие на несъстоятелността?**

Поради това, че несъстоятелността е преди всичко процес¹, отношенията между кредитори и длъжник би следвало да се трансформират според правилата на този процес. Тази трансформация води до редуциране, а дори и до отпадане на някои от правата на кредиторите. Посочените обстоятелства налагат необходимостта всеки от кредиторите да вземе самостоятелно решение дали да се конституира и участва в производството по несъстоятелност.

Законът не съдържа разпоредба, която да задължава кредиторите да предявят своите вземания в производството по несъстоятелност². Решението дали да бъде предявено конкретното вземане изцяло зависи от тяхната суверенна преценка. Тази преценка обаче се извършва в контекста на установените от закона стимули за своєвре-

---

¹ Вж. **Ганев, В.** Систематичен курс по несъстоятелността. С.: Печатница „Ив. К. Божинов“, 1926, с. 32.

² В този смисъл считам за неточен използвания в някои изследвания израз „задължение за предявяване“. Вж. **Николова, Б.** – В: **Стефанов, Ст., Р. Топчиева, Д. Митова, Б. Николова.** Актуални въпроси на производството по несъстоятелност. С.: ИК „Труд и право“, 2013, с. 159.

менно предявяване. Тя се влияе и от установените санкции при непредявяване на вземанията (вж. чл. 739, ал. 1, чл. 688, ал. 2 и 3 и чл. 637, ал. 6 ТЗ).

Налага се изводът, че предявяването на вземанията на всеки кредитор в производството по несъстоятелност не е императивно установено, но е стимулирано от закона чрез различни законодателни техники.

Предявяването, проверката и евентуалното приемане или неприемане на всяко отделно вземане представляват относително самостоятелно производство. Тази самостоятелност е функция на самостоятелността на генезиса и развитието на отделните материални правоотношения между кредиторите и длъжника. Независимо от това всички предявени вземания следва да намерят своето място в системата на единното производство по несъстоятелност. По самото си предназначение производството по несъстоятелност е призвано да систематизира в едно цяло отделно възникналите и развили се правоотношения между кредиторите и длъжник. Този систематизиращ елемент е вероятно най-важният белег на производството. Той би могъл да се реализира само чрез императивни публичноправни норми.

Следва да се отбележи, че производството по несъстоятелност осигурява **условна**, а не безусловна защита на кредиторите. За да гарантира осъществяването на заложените в него цели (вж. чл. 607 ТЗ), производството ограничава или отрича възможностите за реализиране на някои от материалноправните претенции на кредиторите. Обществената значимост на целите на производството йерархично стои по-високо от обществената значимост на целите на отделните кредитори. За да запази универсалния си характер, производството по несъстоятелност създава определена дистанция спрямо материалните субективни права на кредиторите.

II. Условия и срокове за допълнително предявяване на вземания

До конституиране и евентуално удовлетворяване на кредитора в производството по несъстоятелност може да се достигне само чрез отправяне на специално, предвидено от закона волеизявление, определено от законодателя с понятието „предявяване на вземания“. На условията и сроковете за предявяване ТЗ е отделил специална глава – 43 (чл. 685 и сл.), озаглавена „Предявяване на вземанията“³.

---

³ Това дава основание на някои автори да означават с това понятие не само отправеното до съда изявление на кредиторите за конституирането им в производството и за удовлетворяване на вземанията им, но и самата фаза от развитието на производството. Вж. в този смисъл: **Кацарски, А.** Особенности на несъстоятелността като производство. – Търговско право, 2005, № 5–6, с. 68 и сл.; **Стефанов, Г.** Търговска несъстоятелност. Велико Търново: Абагар, 2009, с. 21 и сл., с. 147 и сл. В настоящото изследване понятието ще се използва само в първия смисъл.

Анализът на разпоредбите, ситуирани в тази глава, налага извода, че законодателят установява **императивни условия и срокове за предявяване на вземанията**. Спазването им е абсолютна предпоставка кредиторите по материалното правоотношение да се конституират като пълноправни участници в производството по несъстоятелност. **Така наред с материалната си легитимация на кредитори на длъжника те придобиват процесуалното качество на кредитори на несъстоятелността.**

Кредиторът на несъстоятелността следва да съобрази претенциите си към длъжника не само с оглед на съдържанието на наличното материалноправно отношение, но и преди всичко с оглед на условията и сроковете на производството.

Разпоредбата на чл. 616, ал. 1 ТЗ предвижда, че масата на несъстоятелността служи за удовлетворяване на всички кредитори на длъжника по търговски и нетърговски вземания. Преди изменението, извършено със ЗИДТЗ (ДВ, бр. 38 от 2006 г.), чл. 616 ТЗ приемаше, че масата на несъстоятелността служи само за удовлетворяване на вземания, *възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност*. Диалектиката на производството, произтичаща от обективно положените две цели – справедливото удовлетворяване на кредиторите и евентуалното оздравяване на предприятието на длъжника, разкри обективната необходимост от евентуално продължаване на дейността на неговото търговско предприятие и след деня на решението, с което се открива производството. Наличието на необходимост от запазване на целостта на масата на несъстоятелността това обстоятелство наложи законодателното приемане на възможността за **склучване на нови сделки след датата на откриването на производството по несъстоятелност** за постигане на посочените по-горе цели. Съответно следваше да бъде поощрено и нормативно регулирано склучването на тези нови сделки. Така бяха обособени два вида вземания, за удовлетворяването на които служи масата на несъстоятелността: **възникващи преди и след откриването на производството по несъстоятелност.**

Според чл. 639 ТЗ, наименуван „Вземания, възникнали след откриването на производството по несъстоятелност“, „кредиторите, чиито вземания са възникнали след датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност, получават плащане на падежа, а когато не са получили плащане на падежа, те се удовлетворяват по реда на чл. 722, ал. 1“. Съдържанието на тази норма разкрива ясното намерение на законодателя тези вземания да попаднат под **привилегирован** режим. За тях не важат ограниченията, установени с разпоредбата на чл. 646, ал. 1, т. 1 ТЗ. Това е така, тъй като чрез тях се постига втората цел, установена в чл. 607, ал. 1 ТЗ – да се реализира възможността за оздравяване на предприятието на длъжника. Чрез тях се осигурява и запазването на масата на несъстоятелността.

Без да е посочено изрично, от смисъла на разпоредбата на чл. 639 ТЗ се разбира, че адресат на задължението за заплащане на вземанията, възникнали след датата на решението за откриване на производството на падежа, е синдикът. С оглед на установеното в разпоредбата на чл. 635, ал. 1–2 ТЗ не е налице възможност след датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност масата на несъстоятелността да бъде обременявана с нови задължения **без изричната санкция на синдика**.

Откриването на производството по несъстоятелност обуславя ограничаването на правата на неплатежоспособния длъжник. Според чл. 635, ал. 1 ТЗ „с откриването на производството по несъстоятелност или в случаите на чл. 629а длъжникът продължава дейността си под надзора на синдика. Той може да сключва нови сделки само след предварително съгласие на синдика и съобразно с мерките, постановени с решението за откриването на производството по несъстоятелност или с определението по чл. 629а“. Според чл. 635, ал. 2 „съдът може да лиши длъжника от правото да управлява и да се разпорежда с имуществото и да предостави това право на синдика, когато констатира, че с действията си длъжникът застрашава интересите на кредиторите“. Смисълът на тези две разпоредби налага извода, че вземанията, възникващи след откриването на производството по несъстоятелност, могат да произтичат от юридически факти, санкционирани **само от синдика**. Тази санкция може да бъде потвърдително волеизявление – предварително съгласие за сключване на дадена сделка – по смисъла на чл. 635, ал. 1 ТЗ. Но то може да се прояви и във формата на волеизявление на синдика в качеството му на представител на страната по договора – по смисъла на чл. 635, ал. 2 ТЗ.

Така се проявява още една разлика между вземанията, възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност, и тези, възникващи след неговото откриване. Докато първите по правило не се регулират от процесуалните норми, уреждащи производството по несъстоятелност, вторите задължително следва да са съобразени с посочените изисквания на това производство. **Затова несъобразени с изискванията на относимите процесуални норми вземания не могат да възникнат валидно след откриването на производството по несъстоятелност**.

Вземанията, възникващи след откриването на производството по несъстоятелност, не следва да се смесват с вземанията, възникващи по силата на юридически факт, осъществяван **преди откриването на производството по несъстоятелност, чийто падеж настъпва след деня на съдебното решение за откриването на производството по несъстоятелност**. Въпреки това както в доктрината, така и в съ-

дебната практика се наблюдава недопустимо смесване на тези хипотези⁴. Подобни тези създават ентропийни тенденции в разбирането за допълнителното предявяване на вземанията в производството по несъстоятелност. Създава се възможността моментът на **възникването** на вземанията, който има основополагащо значение в производството за допълнително предявяване, да бъде определян произволно. Такъв подход не съответства на действителния смисъл на закона.

Падежът на вземането е понятие, обозначаващо материалноправно явление. Падежът на вземането настъпва винаги след възникването му. Кога е падежът на всяко конкретно право или задължение, формиращо съдържанието на облигационното отношение, е **ирелевантно** за съществуването на самото облигационно правоотношение.

От смисъла на разпоредбите на чл. 639, чл. 646, ал. 1, т. 1, чл. 688 и чл. 706 ТЗ се налага изводът, че при регулирането на производството по несъстоятелност законодателят обръща внимание единствено на момента на **възникването** на вземанията. Този юридически признак е възприет като основополагащ при обособяването на двете производства на допълнителното предявяване. Само моментът на **възникването** на вземанията, **но не и техният падеж** предопределя прилагането на условията и сроковете на едното или другото производство. Нещо повече, в чл. 639, 688 и 706 ТЗ **моментът на възникването на вземанията изрично се разграничава от момента на падежа им.**

Подобен подход е логичен с оглед на самата същност на производството. В производството по несъстоятелност примат имат процесуалните правила. **Материалноправните отношения между всеки от кредиторите и длъжника следва да се съобразят и да се подчинят на процесуалните изисквания.** Падежът

---

⁴ Така например Б. Николова поддържа, че „всички вземания с падеж, **уговорен или настъпил на и след датата** на постановяване на решението за откриването на производството по несъстоятелност, се приравняват на вземания, възникнали **след датата на решението за неговото откриване, и подлежат на предявяване съобразно правилата за тази категория вземания**“. Вж. Николова, Б. Цит. съч., с. 159. В друг смисъл, но с подобен резултат е приетото от решаващия състав по т. д. № 6/2012 г. по описа на Смолянския окръжен съд. В решение от 27.02.2013 г. по посоченото дело (впоследствие обезсилено като недопустимо с решение № 353/1.08.2013 г. на Апелативния съд – Пловдив) решаващият състав е приел, че е несправедливо да се приеме, че се преклудират вземания, преди да е възникнал техният падеж (в процесния случай се е спорило за вземания, възникнали преди откриването на производството, но непредявени според условията и в срока по чл. 688, ал. 1). Ето защо изводът на съда е, че разпоредбата на чл. 688, ал. 1 **не обхваща** в регулаторния си обхват вземанията, чийто падеж не е настъпил в преклузивния срок, установен от тази разпоредба.

като материалноправен елемент на едно предпроцесуално облигационно отношение не може да се противопостави на изискванията на публичноправните норми, регулиращи хода и логиката на производството в обществен интерес.

Процесуално легитимирани кредитори на несъстоятелността могат да станат само тези кредитори, които надлежно са предявили вземанията си според условията и в сроковете, установени от закона, и тези техни вземания са били приети в съответствие с изискванията на производството.

Според чл. 685, ал. 1 ТЗ „кредиторите предявяват писмено своите вземания пред съда по несъстоятелността в срок до един месец от вписване в търговския регистър на решението за откриване на производството по несъстоятелност“. Според втората алинея на този член в заявлението за предявяване кредиторът следва да посочи основанието и размера на вземането, привилегиите и обезпеченията, както и съдебен адрес. Всички тези изисквания следва да бъдат установени с приложени към заявлението писмени доказателства.

Някои автори приемат, че заявлението (молбата) за предявяване на вземания изпълнява едновременно функциите на искова молба и на искане за принудително изпълнение⁵.

Считам, че между предявяването на вземания в хода на производството по несъстоятелност и предявяването на искова молба е налице както формалноправна, така и съдържателна разлика. Очевидно е, че изискванията на чл. 685, ал. 2 ТЗ имат **специален** характер по отношение на изискванията на чл. 127 ГПК. Макар логическото и систематичното тълкуване на разпоредбата на чл. 685, ал. 2 ТЗ да разкрива, че изброените там изисквания към съдържанието на заявлението (молбата) за предявяване да не са изчерпателно уредени (очевидно е например, че заявлението следва да съдържа наред с изрично установените изисквания, и индивидуализиращите длъжника и молителя данни, в съответствие с условията на чл. 7 ТЗ), не са налице основания да се приеме, че в случая по аналогия са приложими всички изисквания на чл. 127 ГПК.

С исковата молба ищецът иска **от компетентния съд решаването на определен спор със сила на пресъдено нещо**. Чрез предявяването на вземането кредиторите установяват в рамките на производството фактите, от които произтича предявеното притезателно право към длъжника (вж. в този смисъл определение № 147-97, V г. о., ВКС). Формулирайки в съответствие с изискванията на чл. 685, ал. 2 ТЗ **основанието и размера** на вземането си, кредиторът определя установения от закона кръг от въпроси, по които съдът по несъстоятелността, респ. синдикът, следва да се произнесе. Законодателят е приел, че основанието и размерът на вземането напълно

⁵ Вж. **Кацарски, А.** Цит. съч., с. 68 и сл.; **Стефанов, Г.** Цит. съч., с. 147 и сл.

ще индивидуализират предявеното субективно материално право. Сред съдържателните елементи на предявяването не е поставено искането за решаване на спора между длъжник и кредитор със сила на пресъдено нещо. Адресатите на предявяването – съдът по несъстоятелността, респ. синдикът, не разполагат и с подобна призната от закона компетентност. Следователно предявяването на вземането е лишено от основния белег на исковата молба.

Предявяването на вземанията има не само легитимационно значение. То допринася за формирането на диалектиката на това производство. Само в хода на производството по предявяване на вземанията може надеждно да бъде установен пасивът на длъжника. Наред с това само кредиторите с предявени и приети вземания стават част от един от важните органи на несъстоятелността – събранието на кредиторите. Този орган притежава признати от закона правомощия за управление на масата на несъстоятелността и за предприемане на важни действия по движение на производството (вж. чл. 677 ТЗ). Но макар да формират този важен за несъстоятелността орган, кредиторите се намират в обективно конкурентни отношения помежду си. Законът установява йерархия на вземанията, която проблематизира възможността за удовлетворяване на всички кредитори. Така в производството по несъстоятелност обективно са заложени както сътрудничеството, така и конкуренцията между кредиторите.

Доколкото длъжникът използва възможните процесуални способности за оспорване на предявените вземания, се развива интегритетът (сътрудничеството) между кредиторите, но доколкото в хода на производството придобива очертания фактът, че масата на несъстоятелността не разполага с необходимия ресурс за удовлетворяване на всички предявени вземания, кредиторите имат интерес от взаимното си елиминиране.

Анализът на чл. 685, ал. 1 ТЗ не разкрива експлицитно заложените условия за разграничаване на вземанията на кредиторите с оглед на момента им на възникване. С оглед на установения в тази разпоредба кратък едномесечен срок за предявяване е очевидно, че по реда на този текст може да бъдат предявени само вземания, възникнали **преди** датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност.

Посоченият едномесечен срок е законно установен срок по смисъла на чл. 59 ГПК. По тази причина неспазването му обуславя настъпването на неблагоприятни правни последици. Сред тях обаче не е и възможността за погасяване на непредявените вземания към момента на изтичането на установения в чл. 685 срок.

Прави впечатление, че в текста на чл. 685 не се използва терминът „първоначално предявяване“. Това предявяване може да се означава като такова само в контекста на допълнителното предявяване, уредено в чл. 688 ТЗ.

В чл. 688, ал. 1 ТЗ е установена възможност за **допълнително предявяване** на непредявените в срока по чл. 685, ал. 1 от ТЗ вземания. Следователно предявено-

то според условията на чл. 688, ал. 1 ТЗ вземане е такова, за чието предявяване не е спазен установеният в чл. 685, ал. 1 ТЗ законен срок.

Според чл. 688, ал. 1 ТЗ „вземане, което е предявено след срока по чл. 685, ал. 1, но не по-късно от два месеца от изтичането му, се вписва в списъка на предявените вземания и се приема по предвидения от закона ред. След изтичането на този срок **вземания, възникнали до датата на откриване на производството по несъстоятелност**, не могат да се предявяват“.

Използваният от законодателя израз „не по-късно от два месеца от изтичането“ (на срока по чл. 685, ал. 1 ТЗ) налага извода, че началният момент на срока по чл. 688, ал. 1 е денят, следващ изтичането на срока по чл. 685, ал. 1 ТЗ. Но срокът по чл. 688, ал. 1 ТЗ **не е продължение** на срока по чл. 685, ал. 1, а отделно установен срок – срок само за **допълнително предявяване** на вземания.

Според чл. 60, ал. 3 ГПК „срокът, който се брои на месеци, изтича на съответното число на последния месец“ (от срока). Следователно срокът по чл. 688, ал. 1 ТЗ започва да тече от деня, следващ изтичането на срока по чл. 685, ал. 1 ТЗ, и изтича на съответното число на втория месец.

Безспорна е както логическата, така и функционалната връзка между разпоредбите на чл. 685, ал. 1 и на чл. 688, ал. 1 ТЗ. По реда на чл. 688, ал. 1 ТЗ може да се предявят само вземания, които **не са предявени** по реда на чл. 685, ал. 1 поради пропускане на срока. За законодателя е ирелевантна причината за това процесуално опущение. Важен е резултатът – неспазване на установения в чл. 685, ал. 1 ТЗ едномесечен срок. Разглежданото препращане има и друг аспект. **То налага извода, че по реда на чл. 688, ал. 1 ТЗ може да бъдат предявявани само вземания, които са възникнали до датата на откриване на производството по несъстоятелност.** Този извод се потвърждава особено от съдържанието на второто изречение на разглежданата алинея. Според текста на тази алинея след изтичането на установения в изречение първо двумесечен срок за допълнително предявяване „**вземания, възникнали до датата на откриване на производството по несъстоятелност**, не могат да се предявяват“. Тази санкция има абсолютен характер. С оглед на разпоредбите на чл. 637, ал. 6 и на чл. 739, ал. 1 ТЗ се налагат изводите, че:

1. Непредявените вземания не може да бъдат предявени в друго съдебно или арбитражно производство извън висящото производство по несъстоятелност;

2. Към момента на приключване на производството по несъстоятелност тези непредявени вземания **се погасяват** по силата на специалната норма на чл. 739, ал. 1 ТЗ.

Следователно правната последица от непредявяване на вземанията е преклудиране.

И така, анализът на разпоредбите на чл. 685, ал. 1 и чл. 688, ал. 1 ТЗ разкрива, че в тях са установени два самостоятелни, макар и функционално и логически свързани законни срока.

Срокът по чл. 688, ал. 1 ТЗ **не е продължение на срока по чл. 685, ал. 1 ТЗ, а отделно установен срок за допълнително предявяване** на вземанията. Изтичането на срока по чл. 685, ал. 1 ТЗ преклудира възможността за предявяване на вземанията по този член, но създава възможност за допълнително предявяване по чл. 688, ал. 1 ТЗ. От това следва, че както първоначалното предявяване, така и допълнителното предявяване са специални производства в рамките на производството по несъстоятелността.

Предявените при условията на чл. 688, ал. 1 ТЗ вземания са подложени на санкциите по чл. 688, ал. 2 ТЗ. Според чл. 688, ал. 2 ТЗ „кредитор с вземане по ал. 1 не може да оспорва прието вече вземане или извършено разпределение и се удовлетворява от остатъка, ако е извършено разпределение на осребреното имущество. Допълнително направените разноси по приемане на вземането му са за негова сметка“. С оглед на тези ограничения следва да се приеме, че кредиторите, предявили своите вземания при условията на допълнителното предявяване по чл. 688, ал. 1 ТЗ, разполагат с по-малък обем права от кредиторите, предявили своите вземания при условията на чл. 685, ал. 1–2 ТЗ.

Разпоредбата на чл. 688, ал. 3 ТЗ урежда допълнителното предявяване на вземания, **различни** от тези, установени в чл. 688, ал. 1 ТЗ.

Според чл. 688, ал. 3 ТЗ „вземания, неплатени на падежа и **възникнали след датата на откриване на производството по несъстоятелност**, до утвърждаване на оздравителния план се предявяват по реда на тази глава. За тези вземания синдикът съставя допълнителен списък“⁶.

Буквалното тълкуване на посочената разпоредба разкрива, че законодателят поставя **две обективни императивни изисквания** за допустимостта на вземанията, които може да бъдат предявени по този ред:

а) вземанията да са **„възникнали след датата на откриване на производството по несъстоятелност, но не по-късно от утвърждаване на оздравителния план“**;

---

⁶ Старият ТЗ не прави разграничение между вземания, възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност, и вземания, възникнали след откриването на производството по несъстоятелност. Вж. Търговски закон от 1897 г., чл. 718–729. Подобно разграничение не е артикулирано и в създадената въз основа на този ТЗ доктрина. Вж. за всички: **Ганев, В.** Цит. съч., с. 32 и сл.; **Кацаров, К.** Систематичен курс по българско търговско право. 4. фот. изд. С., 1990, с. 898 и сл.

б) вземанията да **не са платени на падежа** – т.е. към деня на настъпването на тяхната изискуемост.

Систематичното и логическо тълкуване на цитираната разпоредба във връзка с разпоредбите на чл. 639, чл. 646, ал. 1, т. 1–2, чл. 706, чл. 721, ал. 3, чл. 722, т. 7 ТЗ разкриват еднозначно, че в чл. 688, ал. 3 ТЗ законодателят:

а) е **обособил** последователно вземанията, **възникнали след датата на откриване на производството** по несъстоятелност **като отделен вид вземания**, за разлика от вземанията, възникнали **преди** тази дата;

б) при използване на понятието „възникване“ (на вземанията) във всички изброени по-горе разпоредби **е вложил един и същи смисъл**. Според законодателя вземането „възниква“ от момента на осъществяването на юридическия факт, от който произтича. **Възникването е функция на създадено правно основание за задължаване. То е последица от едно валидно възникнало правоотношение. След като е налице основание едно задължение да бъде изпълнено, то е „възникнало“;**

в) е предвидил специален привилегирован режим за вземанията, **възникнали след датата на откриване на производството** по несъстоятелност (чл. 639, чл. 706, чл. 721, ал. 3, чл. 722, т. 7 във връзка с чл. 646, ал. 1, т. 1–2).

Дори буквалният смисъл на разглежданата разпоредба налага извода, че вземанията, непредявени в сроковете и според изискванията на чл. 685, ал. 1 и чл. 688, ал. 1 ТЗ, **не може** да бъдат предявявани на основание чл. 688, ал. 3 ТЗ. По реда на последната разпоредба може да бъдат предявявани само вземания, възникнали **след датата на откриване на производството по несъстоятелност и неплатени на падежа**. Следователно налице са както кумулативно установени безусловни предпоставки, така и една условна, за да бъдат удовлетворени установените от закона условия за това допълнително предявяване. Липсата на която и да е от безусловните предпоставки обуславя недопустимостта на допълнително предявяване на това правно основание.

Правилата на логическото тълкуване изискват еднозначно да бъде определено дали изследваните разпоредби имат общ, или специален характер.

Анализът на текста на чл. 688 ТЗ разкрива, че неговите разпоредби уреждат само правилата на **допълнителното предявяване** в производството по несъстоятелност. Това обстоятелство дава основание да се приеме, че чл. 688 съдържа **специални**, а не общи разпоредби. Смесовообразуващи както за разпоредбата на чл. 688, ал. 1, така и за тази на чл. 688, ал. 3 ТЗ са понятията „вземане“ и „възникване на вземането“. Изследването разкрива, че тези понятия не са легално дефинирани в разглежданите разпоредби. Не са дефинирани и в други разпоредби, намиращи се в

систематична и логическа връзка с тях. Очевидно без установяване на точния им смисъл не може да бъде установено формулираното в тях правно предписание. А именно в правното предписание се закрепва волята на законодателя. Невъзможността за установяване на правното предписание би обусловила непълноценност на правораздаването.

Точният смисъл на правните норми не е самоочевиден, нито непосредствено даден. Буквалното или общоприетото в българския език значение на понятията „вземане“ и „възникване на вземането“ не могат да разкрият действителния им правен смисъл. В разглежданите разпоредби понятията „вземане“ и „възникване на вземането“ се използват като конкретни правни понятия, притежаващи всички признаци на юридическата терминология. По тази причина тези понятия се нуждаят от адекватно тълкуване при съобразяване и на контекста, в който са използвани.

Според чл. 46 от Закона за нормативните актове (ЗНА) „тълкуването на нормативните актове се извършва в смисъла, който най-много отговаря на основните начала на правото“.

Налице са особености в тълкувания правен текст, които обуславят вида на съдържащите се в него правни норми.

Нормативният текст е материалният носител на правната норма. Често явление е правната норма да не е изцяло изразена в един правен текст. Възможно е някои нейни елементи да бъдат извлечени чрез тълкуване от други текстове. В подобни случаи говорим за **относително определени правни норми**.

Предвид гореизложеното следва да се приеме, че текстът на чл. 688 ТЗ съдържа **относително определени правни норми**. Те формулират правила за поведение, чиито основни смислообразуващи елементи не са пряко определени в текста на разпоредбите. Същевременно централните за тях понятия „вземане“ и „възникване на вземането“ са основополагащи в контекста на учението за облигационното отношение. Може да се счита, че в облигационното право те имат традиционно утвърден смисъл. Този смисъл изгражда доктрината за облигационните връзки. В посочения контекст те са общоприети и общоупотребими правни понятия, чийто смисъл отговаря на общите начала на правото според разума на чл. 46 ЗНА. В тези норми не са налице нито конкретни указания, нито имплицитно заложен логически основания, налагащи в производството за допълнително предявяване смисълът им да бъде променен. Особеностите на производството също не налагат извода, че законодателят влага в тях специален, различен от приетия в облигационното право смисъл. За това не са налице нито съдържателни, нито формални причини. И двете понятия не са получили легални дефиниции в относимите норми, нито е налице изрично или подразбиращо се препращане към такива. Посоченото налага разпоредбата на чл. 688 ТЗ да

се разглежда като **относително определена норма**, до чийто действителен смисъл може да се стигне с установените тълкувателни похвати.

С понятието „вземане“ традиционно се определя имущественото право на страните по едно **възникнало** облигационно отношение. На вземането на една от страните по правоотношението, условно наречена „кредитор“, съответства реципрочното задължение на другата страна, условно наречена „длъжник“. Очевидно е, че облигационната връзка между участващите в правоотношението не може да бъде описана съдържателно само с понятието „вземане“. Чрез него се постига само едностранчиво нейно описание – от гледна точка на кредитора. В облигационното право като негови синоними се използват понятията „задължение“, „дълг“, „облигация“. При неизпълнение вземането може да бъде упражнено принудително с предвидените процесуални средства, а при неплатежеспособност или свръхзадълженост на длъжника – чрез механизмите на несъстоятелността. Вероятно законодателят е предпочел използването на този термин в производството по несъстоятелност предвид обстоятелството, че то е производство за универсално принудително удовлетворяване на неудовлетворени вземания.

Един от елементите на възникналото вземане е моментът, в който настъпва неговата изискуемост. Това е моментът, в който вземането **следва да бъде удовлетворено от длъжника**. Този момент се определя с понятието „падеж“. Падеж може да има само едно **вече възникнало** вземане. Падежът настъпва само след като вземането е възникнало. И обратно – вземането не възниква вследствие на настъпването на падежа. Според законодателя вземането възниква от момента на осъществяването на юридическия факт, от който произтича, а **не от момента на падежа на вземането**. **Възникването е функция на създадено правно основание за задължаване. То е преимуществено и последица от една валидно създадена договорна връзка. След като е налице основание едно вземане да бъде изпълнено, то е възникнало.**

Моментът на възникването на вземането по определение е различен от момента на падежа на изпълнението. Затова в чл. 639 и чл. 688, ал. 3 ТЗ моментът на възникването на вземанията изрично е **противопоставен на момента на техния падеж**.

Считам, че и разпоредбата на чл. 688, ал. 1 ТЗ във връзка с тази по чл. 685, ал. 1 ТЗ следва да се тълкува стриктно по отношение на всички **вземания, възникнали до датата на откриване на производството по несъстоятелност**, без съобразяване с материалноправните особености на вземанията, включително и с техния падеж. Законодателят не свързва предявяването на вземанията нито експлицитно, нито имплицитно с падежа. Затова следва да се приеме, че при предявяване на вземанията падежът, договорен от страните по материалното правоотношение, е ирелеван-

тен. Разпоредбата на чл. 688, ал. 1 е императивна и установените в нея срокове не може да бъдат преодолені поради частноправни уговорки между страните.

Анализът на разпоредбите на чл. 688, ал. 1 и 3 ТЗ налага извода, че законът урежда **две самостоятелни производства за допълнително предявяване**. Всяко от тези производства е свързано с **определен вид вземания**. Тези вземания се разграничават едно от друго чрез темпоралното си битие, както и чрез необходимостта от участието на синдика при осъществяване на фактическия им състав. Условието и сроковете за предявяването им са различни. За разлика от вземанията по чл. 688, ал. 1, вземанията по чл. 688, ал. 3 ТЗ не се предявяват поради неспазване на законно определен срок. Предявяването на последните е обусловено от незаконосъобразното неизпълнение на задълженията на синдика да изплати вземанията, възникнали след откриването на производството по несъстоятелността на падежа. Законът се дезинтересира от причината за това неизпълнение – важна е единствено липсата на дължимо поведение от страна на синдика.

С оглед на това може да се каже, че фактическите състави на тези два вида допълнително предявяване се реализират при осъществяването на различни предпоставки. В хипотезата на чл. 688, ал. 1 ТЗ тази предпоставка е обусловена **от бездействието на титуляря на вземането**. В хипотезата на чл. 688, ал. 3 ТЗ тази предпоставка е обусловена **от бездействието на синдика**. Поради това законодателят е предвидил специален привилегирован режим за вземанията, **възникнали след датата на откриване на производството** по несъстоятелност (вж. чл. 639, чл. 706, чл. 721, ал. 3, чл. 722, т. 7 във вр. с чл. 646, ал. 1, т. 1–2 ТЗ).

Нещо повече, стриктно погледнато, допълнителното предявяване по чл. 688, ал. 3 ТЗ **не е допълнително, а първоначално предявяване**. Този извод произтича от условията на това предявяване. За реализацията му не е необходимо пропускане на срок, подобно на хипотезата по чл. 688, ал. 1 във вр. с чл. 685, ал. 1 ТЗ. Необходимо е само възникналите след откриването на производството по несъстоятелност до утвърждаването на оздравителния план вземания да не са платени от синдика на падежа.

Налага се изводът, че когато разграничава видовете вземания, които може да бъдат предявени допълнително по реда на чл. 688, ал. 1 ТЗ или по реда на чл. 688, ал. 3 ТЗ, законодателят изхожда от един-единствен юридически признак – **кога се осъществява юридическият факт, въз основа на който те са възникнали**. Това означава при разглеждането на предявените вземания във всяко конкретно производство по несъстоятелност да бъде категорично даден отговор на въпроса: кога е настъпил правопораждащият ги юридически факт – **преди** или **след** датата на решението за откриване на производството по несъстоятелност.

Следва да се приеме, че **моментът на възникване на вземането определя по абсолютен начин правното основание, условията и сроковете, според които следва да бъде предявено.** Поради това **вземания, възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност, не може да се предявят според условията и в сроковете на чл. 688, ал. 3 ТЗ, и обратно – вземания, възникнали след откриването на производството по несъстоятелност, не може да се предявят според условията на чл. 688, ал. 1 ТЗ.** Използването на ненадлежащ ред за предявяване обуславя **недопустимостта** на подобно предявяване. Телеологично съображение в подкрепа на това твърдение се извлича от аргумент за основание от противното – ако вземанията, **възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност, може да се предявяват без ограничение според условията и в сроковете на чл. 688, ал. 3 ТЗ, тогава отпада необходимостта от разпоредбата на чл. 688, ал. 1 ТЗ.**

И така, следва да се приеме, че разпоредбата на чл. 688, ал. 1 ТЗ съдържа възможност за **допълнително предявяване само на вземания, възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност.** Това са вземанията, които е следвало да бъдат предявени при условията и в срока на чл. 685, ал. 1 ТЗ. След пропускането на този срок, независимо от причините, поради които е пропуснат, те може да бъдат предявени само допълнително – при условията и в срока на чл. 688, ал. 1 ТЗ.

Смисълът на чл. 688, ал. 1, изр. 2 ТЗ води до заключението, че след изтичането на посочения там срок се преклудират не само вземанията, възникнали **преди откриването на производството по несъстоятелност, чийто падеж е настъпил, но и тези вземания, чийто падеж не е настъпил.**

На свой ред разпоредбата на чл. 688, ал. 3 ТЗ съдържа възможност **само за допълнително предявяване на вземания, възникнали след откриването на производството по несъстоятелност.** Тези вземания **възникват само в условията на висящо производство по несъстоятелност.** Това ги отличава не само **темпорално, но и съдържателно от вземанията, възникнали преди откриването на производството.** Свободата на договаряне при тях е значително ограничена от съдържанието на императивните разпоредби на производството. Ако се приеме, че по реда на чл. 688, ал. 3 ТЗ може да бъдат предявени и **вземания, възникнали преди откриването на производството по несъстоятелност, но чийто падеж настъпва след откриването на производството,** това означава да се разшири приложното поле на тази разпоредба. Подобен резултат би могъл да бъде постигнат само с изрично определена норма, каквата в случая не е налице.

Изложеното разкрива, че в несъстоятелността са установени обективни граници за предявяване и удовлетворяване на вземанията, които не може да бъдат преодо-

лени с частни уговорки. При достигането на тези граници **съдържанието на правоотношението между длъжника и някои от неговите кредитори не следва да оказва влияние върху развитието на несъстоятелността**. Отвъд тези граници **отделните материални правоотношения не трябва да влияят върху развитието на производството**. Считам, че в бъдеще, с оглед на прецизирането на производството, тяхното наличие следва още по-ясно да бъде регламентирано от законодателя.